

Ирина Р. Милутиновић¹
Институт за европске студије
Београд (Србија)

УДК 061.1EU:070.15(497.11)"2017"
316.644:061.1EU(497.11)"2017"
316.77:061.1EU(497.11)"2017"

Оригиналан научни рад
Прихваћен 19.10.2017.

doi: [10.5937/socpreg51-15226](https://doi.org/10.5937/socpreg51-15226)

КОМУНИКОЛОШКО-СОЦИОЛОШКЕ ОДЛИКЕ ДИСКУРСА О ЕВРОИНТЕГРАЦИЈАМА У ДНЕВНОЈ ШТАМПИ СРБИЈЕ²

Сажетак: Полазећи од претпоставке да масовни медији имају значајну улогу у креирању позитивног или негативног имиџа Европске уније, циљ рада је да, на темељу комуниколошких и социолошких теоријских сазнања и метода, утврди главне одлике дискурса о евроинтеграцијама који се конституише у дневним штампаним новинама у Србији. Методом анализе садржаја и дискурзивне анализе 376 новинских текстова из пригодног узорка, идентификована су основна обележја извештавања о процесу евроинтеграција у дневној штампи Србије: проактивни приступ догађајима; информациони дефицит; национализација европских тема; разуђен квалитет извештавања; слаба медијска иницијатива; наглашена информативна а подређена медијаторска улога новинара; невидљивост партиципирања грађана Србије као актера у обради европских тема.

Кључне речи: евроинтеграције, дневна штампа, анализа медијског дискурса, Република Србија

Увод

У Стратегији проширења Европске уније из 2015. године представљене су процене припремљености појединачних држава Западног Балкана за преузимање обавеза из чланства у ЕУ и саопштене препоруке и смернице овим земљама у вези са спровођењем претприступних реформи које предстоје. У процесима претприступних реформи учествује друштво у целини. Пре него што Европски парламент и државе чланице ЕУ ратификују ступање у чланство државе кандидата, претходи спровођење референдума у тој земљи, чиме се финализује успешан претприступни процес. Због тога је неопходно да јавност у држави кандидату буде квалитетно обавештавана о различитим аспектима евроинтеграција, како би се унапређивала њена компетентност за разумевање претприступних рефор-

¹ irina.milutinovic@gmail.com

² Рад је део истраживања на пројекту Института за европске студије у Београду, ев. бр. 179014, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

ми, нарочито у вези са условима у појединачним поглављима који су истакнути у Стратегији проширења.

Мас-медији имају значајну функцију у представљању преговарачког процеса и статуса Републике Србије у интеграцијама Европске уније, посматрано са становишта нормативног карактера њихове друштвене одговорности. Надаље, улога медија се очекује у надгледању преговора и оснаживању партиципативне демократије у процесу ЕУ интеграција, оспособљавањем грађана да разумеју практичне аспекте преговора и подстицањем њиховог активнијег учешћа у артикулацији сопствених интереса. Коначно, масовне медије перципирамо као посреднике тзв. европских вредности који располажу одређеним утицајем на изборе и ставове своје публике.

Полазећи од чињенице да дневна штампа као традиционални мас-медиј и у савременој Србији располаже знатним информационим потенцијалом (Milutinović, 2016, str. 182–192), предмет овог истраживања су различити аспекти заступљености, видљивости и интерпретације тема евроинтеграција у овом делу медијског система. Штампани медији су посматрани двојачко: у функцији информисања грађана о актуелном процесу европских интеграција Србије, и у контексту улоге који остварују у процесу конструисања дискурса евроинтеграција Србије.

Теоријски оквир и истраживачки метод

Да је крајем прошле године у Србији спроведен поменути референдум, 47% грађана изјаснило би се за учлањење у ЕУ (Kancelarija za evropske integracije [KEI], 2016). Највише грађана сматра да улазак Србије у ЕУ отежава (успорава) политика „сталног условљавања и уцена које ЕУ примењује према нашој земљи” (37%), али се 64% испитаника ипак опредељује за реформе – које не перципирају само као пуки услов за придруживање ЕУ, већ као средство за „стварање боље Србије ради нас самих” (KEI, 2016). Ако се узме у обзир чињеница да је највећа подршка евроинтеграцијама у Србији на годишњем нивоу забележена 2003. године, када се чак 72% грађана изјашњавало за придруживање (Pralica, 2013), те да су проценти подршке касније осцилирали, до пада на 41% у децембру 2012. и поново у јуну 2016. – уочава се перманентни опадајући тренд. Упоредни преглед статистичких показатеља по годинама показује, такође, умерени пораст евроскептицизма (KEI, 2016). Тумачење променљивости еврооријентација грађана Србије и трагање за њеним узроцима неће бити предмет овог рада. Међутим, за нашу анализу су значајни одговори и афинитети испитаника, нарочито они који осветљавају њихове компетенције да разумеју дискурс европеизације³. Према поменутом истраживању, 57% испитаника није знало да одговори на питање: „Који догађај у процесу приступања Србије у ЕУ је у последњих годину дана по Вашем мишљењу био најзначајнији?”, док је тек 11% њих дало неодређен одговор „Отварање поглавља”, а 5% – „Преговори”. Недовољна информисаност грађана најексплицитнија је када је реч о неповратној развојној помоћи. Наиме, 73% испитаника није чуло за неки пројекат финансиран

³ Појам европеизације тумачимо двојачко, према формули Валић–Клеут: „као формални процес приступања ЕУ, или, чешће, у ширем смислу, као мултидимензионални процес који обухвата готово све аспекте друштвене, политичке, економске и културне транзиције” (Valić Nedeljković i Kleut, 2013, str. 62).

из фондова ЕУ и њих 25% сматра да је Русија највећи донатор Србији. Насупрот широко распрострањеном уверењу, у периоду 2000–2015. године, ЕУ и њене државе чланице представљају највеће донаторе са 59,4% укупне међународне бесповратне развојне помоћи Републици Србији (приближно 2,7 милијарде евра), док се Руска Федерација не сврстава међу првих 9 највећих билатералних или мултилатералних развојних партнера овог типа (KEI, 2016).

Намеће се, дакле, логично питање: колико су грађани Србије објективно и правовремено информисани о променама које су се догодиле или предстоје у процесу европских интеграција? Истраживање које је агенција „Ипсос стратегијски маркетинг“ представила почетком 2015. године, указало је на велики пад информисаности грађана Србије о приступању ЕУ у односу на стање од пре само једне године (IPSOS, 2015). Сенку на транспарентност преговора повремено бацају иницијативе невладиног сектора које оптужују Владу да ограничава дистрибуцију или отежава приступ свим информацијама и материјалима, кроз промену подзаконске регулативе и увођећи ознаку тајности (Beogradski centar za bezbednosnu politiku [BCBP], 2017). С друге стране, шефица Преговарачког тима Србије Тања Мишчевић уверава да „нема сакривања било каквих информација“ (TANJUG, 2017). Демократски императив налаже да интерес јавности буде заштићен транспарентношћу преговарачке процедуре и квалитетним обавештавањем о свим аспектима преговарачког процеса.

Комуникација о питањима ЕУ и евроинтеграција Србије у стручној литератури се оцењује као контрадикторна и амбивалентна (Radović, 2009), са неконзистентним порукама државних органа у условима „спорадичне и недовољно квалитетне јавне расправе“ (Krstić, 2015, стр. 11). Политички актери ниским степеном поверења у политичке институције ЕУ и својом слабом комуникабилношћу подстичу кризу видљивости тема ЕУ у медијима. Премда „домаћа медијска елита“ изражава виши степен поверења у односу на политичке актере, и они генеришу сведенију подршку европском пројекту у односу на њихове европске колеге (Vuletić, 2014).

Масовни медији постављају агенду релевантних друштвених питања. Истраживања показују да постоји висок степен корелације између одабира и позиционирања селектованих тема у медијима и онога што медијска публика оцењује као значајно (McCombs & Shaw, 1972). Према теорији дневног реда, хијерархијом тема коју успостављају на дневном нивоу, медији својој публици испоручују одређено тумачење важности догађаја и тиме опредељују теме о којима ће људи да мисле (Kunczik & Ziefel, 2006). Са становишта теорија „уоквиравања“ и „појачавања“, начин на који су теме обрађене и интерпретиране детерминишу и начин на који ће људи да мисле о њима (Kunczik & Ziefel, 2006, стр. 205, Coleman, McCombs, Shaw & Weaver, 2011, р. 150). Стога у овом раду медије посматрамо као значајан фактор који утиче на формирање представа о процесу евроинтеграција. Међутим, стварни ефекти медијског уоквиравања догађаја на мњења захтевали би посебно истраживање оријентисано на ставове и понашање медијске публике.

Према Теуну ван Дијку (Teun A. van Dijk), медији кроз праксу писања или говора учествују у конституисању одређеног дискурса и тиме преузимају улогу у репродукцији друштвене моћи – која неретко резултира „злоупотребом, неједнакостима и неправдом“ (Van Dijk, 1985, стр. 1–10). Стога је у овом истраживању

примењена комбинација две методе: (а) анализе садржаја, која је заснована на одређеном теоријском оквиру и која омогућава квантификовање искуствених елемената, на основу чега се потом врши извођење општијих закључака о посматраним друштвеним процесима (Deacon, 2010, str. 119), и (б) дискурзивне анализе, која омогућава дубље разумевање имплицитних порука (Nedeljković i Kleut, 2013, str. 61–71), трагајући за оним елементима „језика у контексту или исказа и пракси који конститушу стварност својих носилаца и уређују социјалне релације међу њима” (Đerić, 2015, str. 444; Hsies, Shannon, 2005, str. 1277–1288).

Резултати су изведени и интерпретирани на основу утврђеног кодног система који је обухватио низ аналитичких категорија. Мониторинг је обављен на пригодном узорку који обухвата 7 дневних београдских листова: *Политика*, *Данас*, *Вечерње новости*, *Блиц*, *Курир*, *Српски тјелеграф*, *Информер*, у интервалу од по 10 дана у оквиру тромесечног периода (11–20. јануар, 1–10. фебруар, 21–30. март). Први квартал 2017. године изабран је за анализу јер представља период у коме су се, у првој половини периода, одвијале активности дневнополитичке рутине у Србији и ЕУ, а другу је обележила предизборна кампања за председничке изборе у Србији. Идеја је била да се на овај начин, поред осталог, провери хипотеза да политичка кампања појачава присутност европских тема у медијима. У овако омеђеном временском распону, распоред наведених датума изабран је по принципу случајног узорка, који се уважава као један од начина за селектовање јединица анализе (King, Keohane & Verba, 1994, str. 124). Анализа је извршена на узорку од 376 новинских текстова.

Из дефинисаног корпуса грађе узорковани су текстови у којима је макар једна тема изворно европска или обрађује догађај из Србије који је контекстуализован у оквиру тематике ЕУ, када се европска тема налази у споредном фокусу. Примењен је свеобухватни приступ, проширујући методологију Де Вриса, који дефинише тему ЕУ као новинарску причу на следећи начин: говори о одређеном догађају у оквиру јединственог наднационалног институционалног система ЕУ као заједнице 28 држава чланица или о програмима и политикама које се спроводе у Европској унији (De Vreese, 2002, str. 15). У овом раду разматрани су и они догађаји ЕУ који могу имати значај у националном контексту земаља не-чланица, нарочито у смислу релација ЕУ–Србија. За потребе овог истраживања, појмови „европска тема” и „тема ЕУ” коришћени су као синонимни.

Како бисмо декодирали вредносну оријентацију уредништва према одређеној теми, анализирали смо посебно структуру субјеката и објеката извештавања који се у новинама позиционирају као релевантни. Под субјектима извештавања подразумевамо доминантне актере који су носиоци конкретне радње – било као извори извештавања или делатници који производе одређену друштвену последицу, а објекти извештавања су они актери који непосредно „трпе” одређену последицу или индиректно – када се о њима говори или им се упућују поруке. Балансирана оријентација подразумева објективан и уравнотежен приступ теми и актерима, осветљавајући их из различитих углова. Позитивна вредносна оријентација препознаје се по израженом повољном тону представљања одређеног садржаја, а као негативне интерпретације означене су оне у којима је експлицирана или прикривена антипатија комуникатора.

Резултати истраживања

У току 30 изабраних дана у којима је спровођен мониторинг, београдске дневне новине су објавиле укупно 376 прилога са темама у вези са ЕУ. Највећи проценат ових текстова објавили су листови „Политика” и „Данас”, следе „Вечерње новости” и „Блиц”, док се на зачељу по овом критеријуму налазе таблоиди: „Информер”, „Курир” и „Српски телеграф”. Европске теме су најчешће позициониране на насловној страни у „Политици”, „Вечерњим новостима” и „Данасу”, а најређе у „Блицу”.

Највише прилога са европским темама обрађено је у рубрици *Свеи* (нешто више од 30% текстова у свим листовима осим у „Информеру”, који нема ову рубрику), затим у рубрици *Полиџика*, док је изненађујуће мали постотак остварен у рубрикама које су специјализоване за економска и привредна питања (графикон 1). Такође, рубрике у којима се негује полемички и аналитички приступ, те интеракција са публиком (*Међу нама*, *Појлеги*, *Писма*, *Дијалој*, *Полемике...*), у већома малом проценту су испуњене ЕУ тематиком. Таблоиди „Информер”, „Курир” и „Српски телеграф” не примењују уобичајену и препознатљиву структуру информативно-политичких новина, већ тематику ЕУ подводе под тзв. ударне вести или само вести. Специјални додатак који је био посвећен обележавању 60 година од оснивања ЕУ реализовао је само „Данас”, али је медијска иницијатива у овој рубрици уочена и у „Куриру” (који једном недељно доноси ауторизоване тестове о проблемима ЕУ преузете из „Фајненшал тајмса”) и знатно мање у „Блицу” (графикон 1). Европске теме заступљене у рубрици *Култура* упадљиво су скрајнуте из фокуса дневне штампе: појављују се само у два листа: „Политици” и „Вечерњим новостима”.

Изненађујући податак је да су у току предизборне кампање у рубрикама посвећеним кампањи у само четири листа објављени прилози у вези са ЕУ, и то највише у рубрици „Вечерњих новости” *Избори 2017* – 7,7% од укупно објављених прилога са европском тематиком, затим у рубрици „Курира” *Србија бира председника* – 3,2%, „Данасовој” *Изборној пројекцији* – 1,23% и „Политикиним” *Председничким изборима* – 1,1%.

Информативни карактер наслова преовлађује у „Политици” (74,2%), „Данасу” (64,2%) и „Вечерњим новостима” (61,5%), у којима је, уједно, удео сензационалистички интонираних наслова минимализован (у „Политици” чак није уочен ниједан пример тог типа). Приближно једна половина прилога о ЕУ објављених у „Блицу” је информативно насловљена, док је мање од 50% оваквих наслова заступљено у „Куриру” (35,5%), „Информеру” (33,3%) и „Српском телеграфу” (23,4%). „Информер” је, иначе, једини лист у којем је уочен виши постотак сензационалистичких написа о посматраној теми у односу на информативне – 42,4 : 33,3%.

Прилози са темама о ЕУ најзаступљенији су у виду фактографских жанрова у дневној штампи (вести и извештаји), док аналитички жанрови имају знатно мању видљивост (графикон 2). Чланак у смислу захтевније новинарске форме у којој се аналитички и интерпретативно приступа неком поводу, уз изношење квалификованих гледишта и аргументовано закључивање, негују претежно „Политика” и „Данас”. Кратке вести са неколико елементарних информација најзаступљеније су у „Информеру”, „Вечерњим новостима” и „Куриру”. „Блиц” доноси највише кратких цртица у форми изјава, које нису контекстуализоване и представљају изразито вредносно

опредељене поруке. У „Блицу”, „Куриру”, „Информеру” и „Српском телеграфу” је примећено веће присуство тзв. хибридног жанра, који карактерише прожимање елемената различитих новинских жанрова и, неретко, непрепознатљивост тематског фокуса и других елемената у унутрашњој структури прилога. У наведеним листовима је чак једна петина чланака са европском тематиком обрађена на овај начин.

Највећи број новинских чланака је презентован кроз комбинацију неколико структурних елемената: текст, фотографија и антрфиле. У комбинованим, хибридним жанровима, који су најзаступљенији у таблоидима, пренаглашени визуелни елементи разарају компактност поруке – чије значење онда измиче могућности прецизног декодирања. Нападним бојама и хаотично набацаним визуелним распоредом производи се утисак редунданце која отежава усредсређеност и дисперзује пажњу реципијента. Лист „Политика” се издваја по специфичној структури прилога који је најдоследније састављен од текста и фотоса.

Када је реч о ауторству прилога, оно није идентификовано само у 2% случајева у „Политици” и „Данасу” (који пак имају највећи удео прилога са спољним ауторством⁴ – скоро 30% „Данас” и 12,3% „Политика”), док „Вечерње новости” и „Блиц” публикују скоро једну половину непотписаних прилога. У таблоидима се ове мере значајно преокрећу у корист прилога чије ауторство није назначено, о чему сведочи чак 77,8% анонимних текстова у „Српском телеграфу”, 66,7% у „Информеру” и 61,3% „Куриру”. „Политика” у највећој мери користи агенцијске вести – скоро 30 посто прилога о ЕУ ауторизовано је у ТАНЈУГ-у. Прилози са европском тематиком су у домаћој дневној штампи најчешће предмет извештавања с актуелног догађаја. Велика разлика се уочава у перцепцији повода извештавања: док „Данас” и „Политика” предњаче медијском иницијативом, дотле „Курир”, „Информер” и „Српски телеграф” посежу за песудодогађајима, у 35–45% прилога.

У целини обрађеног материјала, као централна тема коју доноси новински текст најчешће се појављује нека форма преиспитивања европског пројекта, следи проблем Косова у којем се ЕУ приступа као једној од тема или је она функционална у споредном фокусу, затим спољни послови и безбедност, па брегзит и спорт [\[графикон 3\]](#)

Главни субјекти извештавања званичници ЕУ и њених земаља-чланица и Владе Републике Србије [\[графикон 4\]](#). Истраживање показује да се у узоркованом материјалу као најзаступљеније личности у функцији субјекта извештавања појављују: висока представница ЕУ за спољну политику и безбедност Федерика Могерини, премијер Републике Србије Александар Вучић и премијерка Велике Британије Тереза Меј.

Вредносни однос субјеката извештавања према ЕУ темама у целини узоркованог материјала је претежно афирмативан, са изузетком листова „Курир” и „Информер” у којима преовладава неутралан или критичан тон према ЕУ интеграцијама Србије. Вредносни однос уредништва према теми извештавања је избалансиран у „Данасу” (77% прилога) и „Политици” (82%), док је „Информеру”, „Куриру” и „Српском телеграфу” извештавање о ЕУ изразито вредносно конотирано, што значи да прилози нису избалансирани већ су засновани на ставу или осветљени из угла само једног актера или саговорника.

⁴ Читаоци коментатори, званичници – аутори специјалног додатка поводом јубилеја 60 година Уније, или стручњаци – аналитичари.

Када се систематизују према критеријуму општости и учесталости сви објекти извештавања дневних новина који су у директном фокусу, издваја се неколико доминантних наратива око којих се конституише јавни дискурс о евроинтеграцијама Србије:

1. *Криза и њерсијективне пројекције ЕУ* (будућност ЕУ пројекта се тумачи кроз спектар следећих одредница: губитак поверења у Европу; реафирмација блоковске поделе света; „балканизација” Европе; пројекат „Европа у више брзина”; пројекат „језгро Европе”; нова Римска декларација о јединству).

2. *Бриселски преговори између Београда и Приштина у контексту њолишких проширења и придруживања* (преговори су представљени кроз извештавање са састанака делегација Београда и Приштине у Бриселу, а проблеми су осветљени из неколико углова: стабилност у региону; одговорност ЕУ за прекид дијалога („ЕУ на албанској страни”); формирање Заједнице српских општина; стратешко ангажовање ЕУ на Косову; финансијска помоћ ЕУ северу Косова).

3. *Србија у процесу евроинтеграција* (преговарачки и процес придруживања се дескриптивно представља кроз формулације „Србија на путу ЕУ”, „Србија на европском путу” и разматра кроз техничке аспекте отварања или деблокаде и затварања актуелних поглавља. Разматрају се подршка или оспоравање од стране појединих држава-чланица; геополитички утицаји на Западном Балкану, нарочито утицај Русије у Србији).

4. *Мираниска њолишка ЕУ* (контекстуализована кроз преиспитивање безбедности грађана ЕУ и претње од новог исламизма; тежиште је на споразуму између ЕУ и Турске, ЕУ и Либије и мађарском закону о тражиоцима азила).

5. *Брезит* (у фокусу је члан 50 Лисабонског споразума, стратегија британске Владе и закон о почетку преговора о напуштању ЕУ, референдум о независности Шкотске, политика проширења вс брежит).

6. *Трансатлантски односи у њерсијективни новоизабраној председника САД* (медијска конфронтација на релацији Трамп–Туск, „трговински рат” Америке према Немачкој, Трампова подршка брежиту и критички однос према ЕУ).

7. *Судски њосиујак у Колмару њоштив Рамуша Харадинаја* (одлагање судске одлуке о изручењу Харадинаја тумачи се претежно кроз корумпираност и политичку несамосталност француског Апелационог суда у Колмару; ови прилози су објављени највећим делом у „Информеру” и готово без заступљености у „Данасу”).

Описаним наративима се тумаче теме које су у штампи идентификоване као кључне за грађане Србије у процесу евроинтеграција и постављене у оквиру агенде. Наглашени су криза ЕУ пројекта, неповерење према институцијама ЕУ и политика условљавања. Према теорији уоквиравања и појачавања, управо ове перспективе могу имати значајну улогу приликом евалуације односно приликом референдума за ступање у чланство ЕУ.

Дискусија

Уочавамо неколико доминантних карактеристика дискурса дневне штампе о евроинтеграцијама у Србији.

Значај вести у дневницима добијају актуелности политичког живота ЕУ на међународном плану, али штампа је прецизније фокусирана на она питања која се

преламају кроз национални контекст у оквиру политике проширења и прикључења ЕУ. Бриселски преговори између Београда и Приштине односно политичко питање Косова се интерпретира као значајан фактор европске будућности Србије. Таргетиране су углавном оне теме из политичке и економске сфере функционисања ЕУ које имају непосредан утицај на националне програме. Ови садржаји се најчешће посредују у форми фактографског преношења протоколарних догађаја и одлука институција ЕУ које имају обавезујуће значење, дакле без упуштања у комплекснији интерпретативни приступ. Низ значајних тема за разумевање јавних политика у оквиру ЕУ које непосредно уређују живот и свакодневицу појединца, какве су образовне и културне политике, здравствени систем, рад и социјална политика, екологија и енергетска одрживост и др., потпуно су маргинализоване са готово занемарљивим постотком објављених прилога. Такође, из дневних новина изостаје драгоцени упоредни приступ са искустима држава чланица ЕУ и њихових пракси или политика које би могле да буду значајне за Србију у процесу прилагођавања и приступања. Упадљива је мала заступљеност прилога о европској културној политици у посматраним медијима: културне рубрике не садрже европски наратив, већ преносе вести о билатералној сарадњи и размени. Штампa показује да су актери из Србије доста заступљенији на спортској сцени Европе, и обрнуто, за разлику од културне.

Насупрот очекивању истраживача да политичка кампања појачава присутност европских тема у медијима, председнички избори који су одржани 2. априла 2017. у Србији показали су да се мења статус евроинтеграција као централне теме политичке кампање. За разлику од тренда евроентузијазма који је доминирао у изборним кампањама после 2000. године у Србији (у победничким кампањама 2008. и 2014. године евроинтеграције Србије биле су својеврсни лајтмотив кампање), на овогодишњим председничким изборима тема ЕУ била је потпуно скрајнута (Spalović, 2017, стр. 9). У медијима је овој теми најревносније приступао кандидат ДСС-а Александар Поповић. Евроскептицизам је био једна од окосница његове кампање, а критички угао овог кандидата је остварио највећу видљивост у „Вечерњим новостима”. Скретање фокуса политичких актера у изборној кампањи са европске тематике открива потребу за посебном пажљивом анализом.

Најзаступљенији актери извештавања о европским питањима, чије се активности и поруке преносе, су представници политичких тела ЕУ, државних органа земаља чланица ЕУ и државне власти Србије. Најзаступљенија институција ЕУ је Европска комисија, следе Европски савет и Парламент у знатно мањој мери, а значајна пажња медија посвећена је америчком председнику Доналду Трампу и његовом односу према ЕУ. Као саговорник европских институција о политичким питањима доминантно је заступљен председник Владе Србије Александар Вучић, док се учестало извештава и о односу ЕУ према политици премијера Републике Српске Милорада Додика. Грађани су као саговорници у вези са процесима евроинтеграција заступљени у симболичном проценту, што их практично маргинализује као релевантног актера политичке дебате. О специфичним проблемима свакодневног живота грађана у ЕУ се површно и ретко извештава. Из медијске понуде су изостављене поуздане прогнозе у вези са квалитетом живота грађана: да ли ће се чланством у ЕУ осигурати побољшање животног стандарда? или да ли ће чланство у Европској унији угрозити национални суверенитет?.

У већини дневника се о ЕУ пише претежно у фактографским новинарским жанровима, на нивоу површног дистрибуирања информација без дубљег тумачења како конкретне политичке одлуке утичу на живот људи. Процес одлучивања у ЕУ представљен је апстрактно и нетранспарентно, без дубље аналитичке обраде. Институције које одлучују о европској будућности Србије представљене су као удаљени политички центри моћи и обично су именовани као „бриселска администрација” или „званичници ЕУ”. Утисак је да новинари не располажу адекватним познавањем институционалног система ЕУ, њених тела и ингеренција. Недовољно познавање процеса политичког одлучивања у ЕУ узрокује помањкање интерпретативности и аналитичности у обради европских тема, и веће продуковање вести заснованих на готовим формулацијама које су саопштене на псеудодогађајима или изјавама званичника лишених контекста.

Међутим, запажамо квалитативне разлике међу анализираним дневницима у посредовању европске стварности. Различити медији бирају актере и саговорнике према вредносној оријентацији сопствене уређивачке политике у односу на европске вредности и пројекат ЕУ. То су субјекти и објекти извештавања који могу да подрже онај угао представљања стварности и конструисања дискурса који заступа одређена уређивачка политика. У целини посматрано, вредносни однос према темама у вези са ЕУ је у домаћој дневној штампи претежно неутралан или позитиван и неизбалансиран, зато што се новински прилози заснивају најчешће на једном актеру или саговорнику и не проблематизују своје изворе, осим у „Политици” и „Данасу”, где се перспективе фокализације укрштају. Саговорици и коментатори „Политике” и „Данаса” – премда одражавају одређену уређивачку оријентацију – ангажовани су као стручњаци за дату област који проблему приступају у највећој мери неутрално.

Закључак

На основу истраживања и дискурзивне анализе систематизујемо следећа битна обележја извештавања о темама у вези са евроинтеграцијама у дневној штампи Србије: (а) проактивни приступ догађајима, који следи агенду и интерпретативну матрицу коју постављају водећи политичари; (б) информациони дефицит; (в) национализација европских тема; (г) разуђен квалитет извештавања; (д) слаба медијска иницијатива; (ђ) наглашена информативна а подређена медијаторска улога новинара, и (е) невидљивост партиципирања грађана Србије као актера у обради европских тема.

Публика претежно преузима дневни ред са оних медија којима је у већој мери изложена, али штампани медији нуде оквире за тумачење. С обзиром на технологију посредовања порука и особени начин рецепције, од дневних новина се очекује да темељније интерпретирају информације до којих масовна публика долази посредством других медија, унапређујући компетентност грађана за разумевање стварних учинака друштвених реформи у процесу евроинтеграција. Истраживање комуниколошко-социолошких одлика дискурса о евроинтеграцијама у дневној штампи Србије је показало да новине у оквиру своје агенде преносе приоритете и тумачења која одређују претежно политички актери, дакле преузимају политичку агенду,

а у знатно мањој мери посредују јавне приоритете односно успостављају јавну агенду. Закључујемо да дневни листови не користе оптимално своје потенцијале за ојачавање демократског капацитета јавне расправе у вези са европским интеграцијама Србије.

Irina R. Milutinović¹
Institute for European Studies
Belgrade (Serbia)

COMMUNICOLOGICAL AND SOCIOLOGICAL FEATURES OF DISCOURSE ON EUROPEAN INTEGRATIONS IN THE SERBIAN DAILY PRESS²

(Translation In Extenso)

Abstract: Based on the assumption that the mass media play a significant role in creating an image of the European Union, the aim of the paper is to determine, based on sociological and communication theoretical knowledge and methods, the main features of the discourse on the European integration in daily press in Serbia. Conducting content analysis and discourse analysis of 376 news items from the sample, we have identified the main characteristics of reporting about issues of European integration in the Serbian daily press: proactive approach to events; information deficit; nationalization of European topics; varied reporting quality; weak media initiative; emphasized informative and subdued mediating role of journalists; invisibility of Serbian citizens' participation as actors in elaboration of European topics.

Keywords: EU integration, daily press, media discourse analysis, the Republic of Serbia

Introduction

The Strategy for the Expansion of the European Union from 2015 presents an assessment of the readiness levels of individual states of the Western Balkans for adopting responsibilities stemming from the EU membership, and provides recommendations and guidelines for these states regarding implementation of the pre-accession reforms ahead. The process of pre-accession reforms requires participation of the society as a whole. Prior to the European Parliament and the EU member states membership ratification there is a referendum a candidate state has to conduct finalizing successful pre-accession process. That is why it is necessary for the public of the candidate country to be properly

¹ irina.milutinovic@gmail.com

² This paper is a result of work on a project of the Institute for European Studies in Belgrade, ref. no. 179014, financed by the Ministry of Education, Science and Technological Development of Republic of Serbia.

informed about different aspects of the European integrations, in order to raise the level of competence in understanding the pre-accession reforms, especially those related to the conditions laid out in individual chapters of the Enlargement Strategy.

Mass media have a significant function in presenting the negotiation process and the status of the Republic of Serbia in the European integration, from the point of normative character of their social responsibility. Furthermore, the expected role of the media is in negotiation monitoring and strengthening of participatory democracy in the process of EU integration, enabling citizens to understand practical aspects of the negotiations and encouraging their active participation in order to articulate their own interests. Finally, mass media have a capacity to influence elections and public attitudes and are perceived as intermediary for so-called European values.

Starting from the fact that daily press as traditional mass media in Serbia, as elsewhere, possesses a significant informational capacity (Milutinović, 2016, p. 182–192), the topic of this research are different aspects of representation, visibility and interpretation of the issues of European integrations in this particular part of the media system. The printed media are approached in two ways: through the function of informing citizens about current process of the European integrations and Serbia, and in the context of the role they play in the process of constructing European integrations discourse in Serbia.

Theoretical framework and research method

If the previously mentioned referendum was conducted in Serbia last year 47% of citizens would support joining the EU (Office for European Integrations [KEI], 2016). Majority of citizens thinks that the accession of Serbia to the EU has been made harder (slowed down) by the politics of “constant conditioning and extortion that the EU applies to our country” (37%), though 64% of respondents support reforms – which are not perceived as a mere condition for the EU accession, but as a means for “creating a better Serbia for our own sake” (KEI, 2016). If we take into account the fact that the strongest support, by year, to the EU integration in Serbia was recorded in the year 2003 when 72% of the citizens was in favour of joining the EU (Pralica, 2013), and that the level of support was later oscillating, until a drop to 41% in December of 2012, and again in June 2016 – we can observe a permanent declining trend. Comparative overview of statistical indicators by year shows also a moderate increase in euro scepticism (KEI, 2016). Explanation of the changes in European orientation of Serbian citizens and search for the causes will not be the subject of this paper. However, for the analysis here affinities and responses of the respondents are significant, especially those that reveal their competences to understand the discourse of Europeanisation³. According to the mentioned research 57% of respondents was not able to answer the question: “In your opinion, during the last year which event in the process of Serbian EU accession was most significant?”, while only 11% responded with vague “opening chapters”, and 5% with “negotiations”. Insufficient awareness of the citizens is the most explicit when it comes to non-returnable development help. Namely, 73% of

³ The term Europeanization is interpreted in two ways, following the formula by Valić & Kleut: “as a formal process of the EU accession or, more often, in a broader sense, as a multidimensional process encompassing almost all aspects of social, political, economic and cultural transition” (Valić Nedeljković, Kleut, 2013, p. 62).

respondents have not heard of any project financed from the EU funds and 25% of those is convinced that Russia is the largest donor in Serbia. Contrary to a widespread perception in the period from 2000 to 2015 the EU and its member states are the largest donors with 59.4% of the total international non-returnable development help to the Republic of Serbia (approximately 2.7 billion Euros), while the Russian Federation is not present among the top nine bilateral or multilateral development partners of this kind (KEI, 2016).

Hence, the logical question is: how objectively and timely informed are the citizens of Serbia when it comes to changes that have happened or lie ahead in the process of the European integrations? A research presented in 2015 by the “Ipsos Strategic Marketing” agency reveals a significant decline in Serbian citizens’ awareness about the EU accession compared to the situation from only a year before (IPSOS, 2015). Occasionally, a shadow is cast on transparency of the negotiations by initiatives of the nongovernmental sector accusing the Government for limiting distribution or making obstacles to access complete information and materials by changing sub-legal regulation and introduction of the status of secrecy (Belgrade Centre for Security Policy [BCBP], 2017). On the other side, Head of the negotiating team for the Accession of the Republic of Serbia to the European Union Tanja Mišćević assures that “there is no hiding of any information” (TANJUG, 2017). Democratic imperative suggests that the public interest is protected by transparency of the negotiation procedure and good quality reporting on all aspects of the negotiation process.

Communication about the EU and European integration of Serbia in professional literature is being assessed as contradictory and ambivalent (Radović, 2009), with inconsistent messages from the state bodies in the form of a “sporadic public debate of insufficient quality” (Krstić, 2015, p. 11). Political actors with low level of confidence in political institution of the EU and their own insufficient communicability encourage a crisis of the EU topics visibility in the media. Although “domestic political elite” exert a higher degree of confidence compared to the rest of political actors, it also generates reduced support for the European project than their European colleagues (Vuletić, 2014).

Mass media is setting an agenda of relevant social issues. Studies show that there is a high degree of correlation between the selection and positioning of selected issues in the media, and what the media audience assesses as significant (McCombs, Shaw, 1972). By the theory of daily schedule, a hierarchy of issues set on a daily level, the media delivers to its audience a certain interpretation of importance of events guiding in that way issues that would occupy people’s thoughts (Cohen, 1963, p. 13; Kunczik, Ziepfel, 2006). From the point of theories of “framing” and “amplification”, the way in which issues are processed and interpreted determines also the way in which people will think about them (Kunczik, Ziepfel, 2006, p. 205, Coleman, McCombs, Shaw & Weaver, 2011, p. 150). Therefore in this paper the media is approached as a significant factor influencing formation of ideas about the process of Eurointegration. However, the real effects of events framed by the media on opinions would require a separate research oriented towards attitudes and behaviour of the media audience.

According to Teun A. van Dijk, through the practice of writing or speech the media participate in creation of a specific discourse and in the process takes over the role in reproduction of social power – which often results in “abuse, inequalities and injustice” (van Dijk, 1985, p. 1–10). Therefore, this research relies on a combination of two methods: (a) content analysis, based on a specific theoretical framework allowing for quantification

of experiential elements, which is used to reach more general conclusions about observed social processes (Deacon, 2010, p. 119), and (b) discourse analysis, which allows us a deeper understanding of implicit messages (Nedeljković, Kleut, 2013, p. 61–71), searching for those elements of “language in the context or statements and practices which constitute reality of their bearers and regulate social relations between them” (Đerić, 2015, p. 444; Hsies, Shannon, 2005, p. 1277–1288).

The results are deduced and interpreted following a code system encompassing a number of analytical categories. The monitoring was conducted on a convenience sample that includes seven Belgrade’s daily papers: ‘Politika’, ‘Danas’, ‘Večernje novosti’, ‘Blic’, ‘Kurir’, ‘Srpski telegraf’, ‘Informer’ in ten days intervals over a period of three months (January 11–20, February 1–10, March 21–30). The first quarter of 2017 was chosen for the analysis because the first part of that period was characterized by regular daily-routine activities in both Serbia and the EU, and the second part was characterized by the presidential election campaign in Serbia. The main idea was to, among others, test in this way a hypothesis that political campaign amplifies presence of European topics in the media. Within a time span defined in such a way the schedule of the dates was chosen following a random sampling procedure, as one of the standard ways for selection of analysis units (King, Keohane, Verba, 1994, p. 124). The analysis was conducted on a sample of 376 newspaper articles.

From a defined corpus of content chosen texts have at least one originally European topic or are about an event from Serbia that is contextualised within the EU topology, when the European topic is not in the main focus. An all encompassing approach was applied, extending the methodology of De Vreese, who defines the EU topic as a newspaper story as: speeches about specific events within a unified supranational institutional system of the EU as a community of 28 member states, or programs and policies applied in the European Union (De Vreese, 2002, p. 15). In this paper events that may have some significance in the national context of the non-member countries, especially a EU-Serbia relation are also taken into account. For the purposes of this research the terms “European topic” and “topic EU” are used as synonyms.

In order to decode value orientation of the editorial towards particular subject, we have analysed separately a structure of subjects and objects of reporting that are positioned as relevant in the newspapers. By subjects of reporting we mean dominant actors which are bearers of a specific action – whether as the sources of reports or acting agents causing a specific social consequence, while objects of reporting are those actors who are directly “subjected” to a specific consequence or indirectly – when they are talked about or messages directed at them. A balanced orientation presumes an objective and balanced approach to a topic or subjects, approaching them from different angles. A positive value orientation is recognized by accentuated positive tone in a delivery of particular content, and as negative are marked those interpretations in which there is explicit or implicit antipathy of the communicator.

Results of the research

During the thirty monitored days, Belgrade daily newspapers have in total published 376 articles with topics related to the EU. The largest proportion of these texts was published by the papers ‘Politika’ and ‘Danas’, followed by ‘Večernje novosti’ and ‘Blic’.

while at the end of the list by this criterion are tabloids 'Informer', 'Kurir', and 'Srpski telegraf'. European topics are most often positioned on the front page in 'Politika', 'Večernje novosti' and 'Danas', and least often in 'Blic'.

Majority of the texts with European topics were present in the section *Svet – the world* (somewhat more than 30% of all texts with the exception of *Informer* which does not have the mentioned section), then in the section *Politika – Politics*, while a surprisingly small percent present in the section specialized in economic issues [\[graph 1\]](#). Also, sections which cultivate polemic and analytical approach, and interaction with readership (*Među nama, Pogledi, Pisma, Dijalog, Polemike – Between us, Views, Letters, Dialogue, Polemics, respectively*), contain very small proportion of the EU topics. Tabloids 'Informer', 'Kurir' and 'Srpski telegraf' do not use common and recognizable structure of informative-political papers, but rather provide the EU topics under so called breaking news, or only news. A special supplement dedicated to the 60 years of the foundation of EU was issued only by 'Danas', although some media initiative in this respect was observed in 'Kurir' as well (which once a week presents texts about the EU issues from *Financial Times*) and considerable less in 'Blic' [\[graph 1\]](#). European issues in the section *Kultura* (culture) are significantly marginalized from the focus of daily press: they appear only in two papers – 'Politika' and 'Večernje novosti'.

It is a surprising fact that during the election campaign in the section dedicated to the elections only four newspapers have published texts related to the EU, with most of the text in 'Večernje novosti' section *Izbori 2017 (elections)* – 7.7% of the total published covering the EU issues, then in the 'Kurir' section *Srbija bira predsednika (Serbia is choosing president)* – 3.2%, 'Danas' *Izborna groznica (electoral fever)* – 1.23%, and 'Politika's' *Predsednički izbori (presidential election)* – 1.1%.

An informative character of the titles is predominant in 'Politika' (74.2%), 'Danas' (64.2%) and 'Večernje novosti' (61.5%), where at the same time sensationalist tone of the titles was minimal (in 'Politika' we did not observe a single example of that kind). Approximately a half of the text about the EU published in 'Blic' is informatively titled, while less than a half of this kind of titles are observed in 'Kurir' (35.5%), 'Informer' (33.3%) and 'Srpski telegraf' (23.4%). The 'Informer' is, however, the only paper where a higher percent of sensationalist texts about the issue was present, compared to informative content – 42.4 vs 33.3%.

Articles covering issues about the EU are most represented in the form of factual genres in daily press (news and reports), while analytical genres have significantly lower visibility [\[graph 2\]](#). An article in the sense of a more demanding journalist form in which an event is approached in a more analytical and interpretative manner, with qualified opinions and documented conclusion presented are practised mainly by 'Politika' and 'Danas'. Short news with few elementary items are present to a largest degree in 'Informer', 'Večernje novosti', and 'Kurir'. 'Blic' brings about the highest number of short bullet points in the form of statements, which are not contextualized and present particularly biased messages. In 'Blic', 'Kurir', 'Informer' and 'Srpski telegraf' it was noticed a higher degree of so called hybrid genre, characterised by intertwining of elements from a variety of news genres, and often indistinguishable thematic focus including other elements of the internal structure of the text. In the mentioned newspapers even one fifth of the articles with European themes is conducted in this way.

The largest number of newspaper articles is presented through a combination of few structural elements: text, photography, and *entrefilet*. In combined, hybrid genres, which are predominant in tabloids, over-emphasized visual elements destroy compactness of a message – where meaning then eludes precise decoding. Strong colours and chaotically arranged visual elements create a sense of redundancy that makes focusing harder and disperses attention of a recipient. Daily paper 'Politika' stands apart by its particular structure of articles which is the most consistently made of text and photos.

When it comes to the authorship of the articles, it is unknown in only 2% of cases in 'Politika' and 'Danas' (the papers with the largest proportion of articles from external authors⁴ - almost 30% for 'Danas' and 12.3% for 'Politika'), while 'Večernje novosti' and 'Blic' publish almost a half of the articles with no authors mentioned. In the tabloids the proportions are significantly skewed towards anonymous authors of articles, where even 77.8% of texts in 'Srpski telegraf', 66.7% in 'Informer', and 61.3% in 'Kurir' come from anonymous authors. Of all the papers 'Politika' uses agency news – almost 30% of articles about the EU is sourced from TANJUG⁵. Articles on European issues in the Serbian daily press come most frequently as reports from current events. There is a significant difference in perception of the reported events: while 'Danas' and 'Politika' lead with initiative, 'Kurir', 'Informer' and 'Srpski telegraf' in 35 to 45% of cases go for pseudo-events.

Out of the complete body of analysed material, the central topic present in the newspaper texts is most often a form of a doubt in relation to the European project, followed by the problem of Kosovo in which the EU is treated as one of the themes or is functional for the marginal events, followed by foreign affairs and security, Brexit, and finally sport [graph 3](#).

The main subjects covered by newspapers' reporting are the EU officials and the member states, and the Government of Republic of Serbia [Graph 4](#). The results based on the sampled material show that the most frequently mentioned actors in the function of subjects of reporting are: High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy Federica Mogherini, the Prime Minister of the Republic of Serbia Aleksandar Vučić, and the UK Prime Minister Theresa May.

The subjects' of reporting evaluation of the EU topics, based on the whole sample, is predominantly affirmative, with the exception of the papers 'Kurir' and 'Informer' in which a more neutral or critical tone towards the EU integration of Serbia is predominant. The editorial boards assess and value the reported topic in a balanced way in 'Danas' (77% of articles) and 'Politika' (82%), while in 'Informer', 'Kurir' and 'Srpski telegraf' reporting about the EU is particularly value-biased, meaning the articles are not balanced but rather based on an attitude or approached given only from an angle of one actor or interviewee.

When systemised by the criterion of generality and frequency all objects of reporting of the daily newspapers in focus, few dominant narratives come up as points around which a public discourse on European integration of Serbia is constituted:

1. *Crisis and perspectives of the EU project* (the future of the EU project is interpreted through a spectrum of the following points: decline of trust in Europe; reaffirmation of

⁴ Readers, commentators, officials – authors for the special supplement on the occasion of the sixtieth anniversary of the EU, or experts – analysts.

⁵ A Serbian state news agency founded in 1943 as Yugoslavia's official news agency.

the bloc division of the world; ‘Balkanisation’ of Europe; ‘Europe in two speeds’ project; project ‘the core of Europe’; the new Rome declaration on unity).

2. *Brussels negotiations between Belgrade and Pristina in the context of the policy of enlargement and association* (the negotiations are presented through reporting from the Belgrade and Pristina delegations meetings in Brussels, and the problems are covered from several angles: stability in the region; responsibility of the EU for stalling negotiations (“the EU siding with the Albanians”); formation of The Community of Serb Municipalities; strategic engagement of the EU in Kosovo; the EU financial aid to the north of Kosovo).

3. *Serbia in the process of the European integrations* (negotiation process of association is described through formulations “Serbia on the road to EU”, “Serbia on the European road” and analyses through technical aspects of opening, unblocking and closure of current chapters. Discussed are support or opposition on the part of some member-states; geopolitical influences on the Western Balkans, especially the influence of Russia in Serbia).

4. *The EU migrants policy* (contextualised through reexamination of the security of the EU citizens and threats from the new Islamism; the emphasis is on the agreement between the EU and Turkey, the EU and Libia, and the Hungarian law on asylum seekers).

5. *Brexit* (in the focus is the article 50 of the Lisbon Treaty, the strategy of the UK Government and the law on the beginning of talk and leaving the EU, Scottish referendum on independence, politics of expansion vs Brexit).

6. *Transatlantic relations in the perspective of newly elected president of the USA* (media confrontation on the relation Trump-Tusk, a “trade war” of the America against Germany, Trump’s support for Brexit and critical attitude towards the EU).

7. *A trial in Colmar with Ramush Haradinaj* (postponement of the court decision about extradition of Haradinaj to Serbia is interpreted mainly through corruption and lack of political independence of the French Appeal Court in Colmar; these articles are published mainly in ‘Informer’ and almost non-existent in ‘Danas’).

The above described narratives are used to interpret the topics identified in the press as the key for the citizens of Serbia in the process of the European integration and set within the agenda. A crisis of the EU project, mistrust towards the EU institutions and a politics of conditioning are particularly emphasised. According to the theory of framing and amplification, exactly these perspectives can have a significant role in regard to evaluation of, or during the referendum on, joining the EU.

Discussion

We can observe a few dominant daily press discourse characteristics in relation to the European integrations in Serbia.

The status of a news in the daily papers in Serbia is given to the ongoing issues of the EU political life in international context, though the press is more closely focused on the questions that are reflected through the national context within the policy of the EU enlargement and accession. The Brussels negotiation between Belgrade and Pristina, or rather the political issue of Kosovo is interpreted as a significant factor of the European future of Serbia. Targeted are mainly topics from political and economic sphere of the EU functioning that have a direct influence on the national programs. These contents are most

often passed in the form of factual reporting on protocolar events and the EU decisions with obligatory effect, without going into a more complex interpretative approach. A string of important topics for understanding public policies within the EU which directly regulate daily life of an individual, the quality of educational and cultural policy, health system, work and social policy, ecology and energy sustainability, etc., are completely marginalized with almost insignificant presence of published articles on these. Also missing from the daily newspapers is a precious comparative approach with experiences from member-states and their practices and policies that could be of importance for Serbia in the process of stabilisation and accession. What is obvious is a minimal presence of articles about European cultural policy in the observed media: the culture sections do not contain the European narrative, but rather just carry on news about bilateral co-operation and exchange. The press shows that the actors from Serbia are more present in Europe – and vice versa – in sports than culture.

Contrary to the expectations of researchers that the political campaign amplifies presence of the European topics in the media, the presidential elections which took place on 2 April 2017 in Serbia have shown that the status of the European integration as the central theme of the political campaign is changing. Unlike the trend of euro-enthusiasm which dominated election campaigns after the year 2000 in Serbia (within the winning campaigns of 2008 and 2014 euro-integrations were a certain light motif of the campaigns), in the 2017 presidential election campaign the EU as a topic was completely marginalised (Spalović, 2017, p. 9). In the media this topic was most eagerly approached by the DSS⁶ candidate Aleksandar Popović. Euroscepticism was one of the main pillars of his campaign and the critical angle of this candidate was most visible in 'Večernje novosti'. Redirecting of the focus of political actors in the election campaign from the European topics reveals a need for separate and thorough analysis.

Actors, whose activities and messages are covered here, that appeared most frequently in the reports about the European issues are representatives of the political EU bodies, the member-states' governments bodies, and the Government of the Republic of Serbia. The most frequently mentioned EU institution is the European Commission, followed to a significantly lesser extent by the European Council and the Parliament, and a significant media attention is given to the US president Donald Trump and his attitude towards the EU. As a counterpart of the European institutions in regard to political issues a dominant place is occupied by the Prime Minister Aleksandar Vučić⁷, and also frequently reported about is the position of the EU towards the politics of the Prime Minister of Republika Srpska, Milorad Dodik. The citizens as actors in relation to the processes of European integration are only symbolically present, which makes them practically marginalised as a relevant factor in political debate. In relation to specific problems of day to day life of the EU citizens reports are superficial and rare. Excluded from the media offer are reliable forecasts related to the quality of life of the citizens: whether the EU membership will improve living standard or not; or will the EU membership put at threat national sovereignty?

Most of the daily press writes about the EU mainly in factual newspaper genres, on a level of simple information distribution without deeper interpretation of how political

⁶ Democratic Party of Serbia.

⁷ He is currently the President of the Republic of Serbia.

decisions affect people's lives. The decision process in the EU is depicted in an abstract and non-transparent way, without a thorough analytical approach. The institutions that are deciding about the European future of Serbia are represented as remote political centres of power and usually named as "the Brussels administration" or "the EU officials". The impression is that journalists do not have an adequate knowledge of the institutional system of the EU, its bodies and areas of responsibilities. Insufficient knowledge of the process of political decision-making in the EU results in shortfalls in interpretation and analysis quality of covered European topics, and larger production of news based on ready made formulations presented at the pseudo-events or officials' statements provided without any context.

However, we can observe qualitative differences between analysed daily papers in how they process European reality. Different media choose actors and sources in accordance to the value orientation of their own editorial policy towards the European values and the EU project. Chosen are the subjects and sources that can support an angle of reality presentation and discourse construction represented by a certain editorial policy. In general, the value attitude towards topics in relation to the EU in the Serbian daily press is mostly neutral or positive and not balanced, because the articles are mainly relying on one actor or source and do not approach them critically, except in 'Politika' and 'Danas' where different focal perspectives are crossed. The interlocutors and commentators in 'Politika' and 'Danas' – although representing a specific editorial policy – are engaged as experts for a given issue approaching the problem in a mostly neutral manner.

Conclusion

Based on the research and discursive analysis of the Serbian daily press we have classified the following significant characteristics of reporting on issues related to the European integration: (a) provocative approach to events, that abides by the rules given in an interpretative matrix set by the leading politicians; (b) informative deficit; (c) nationalisation of the European topics; (d) diverse quality of reporting; (e) weak media initiative; (f) emphasised informative and deprecated mediating role of the journalist, and; (g) invisibility of Serbian citizens as actors in a debate about the European issues.

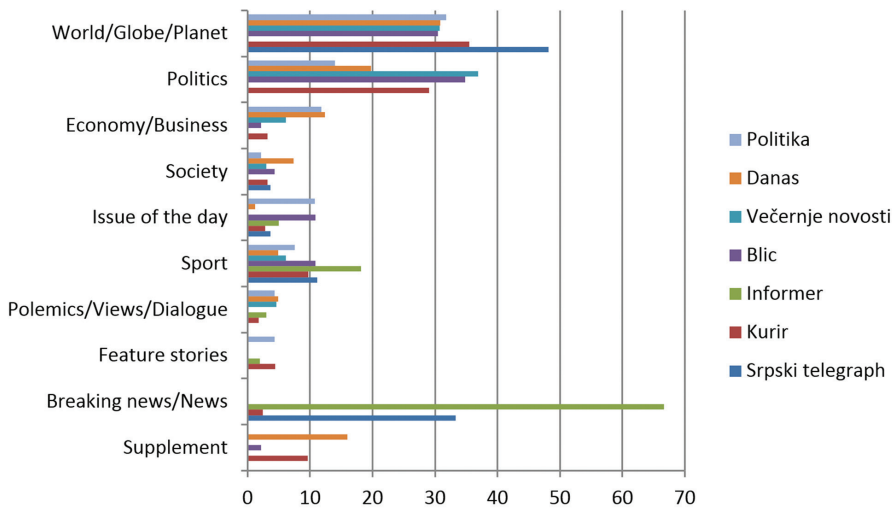
The audience, to a great extent, adopts a daily routine from the media it is exposed to, though the print media offer an interpretative framework. Given the technology for transferring messages and a particular manner of reception, daily press is expected to provide a more thorough interpretation of information presented to the mass audience by other media, improving citizens' competence for understanding real effects of social reforms in the process of the European integrations. The examination of communicative-sociological characteristics of discourses about the European integration in the Serbian daily press has revealed that the newspapers publish, within their own agendas, priorities and interpretations defined mainly by political actors, they adopt a political agenda, while to a far smaller extent are intermediaries of public interests. We conclude that the daily papers do not use their potentials in an optimal manner for strengthening a democratic capacity of public discussion in relation to the European integration of Serbia.

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

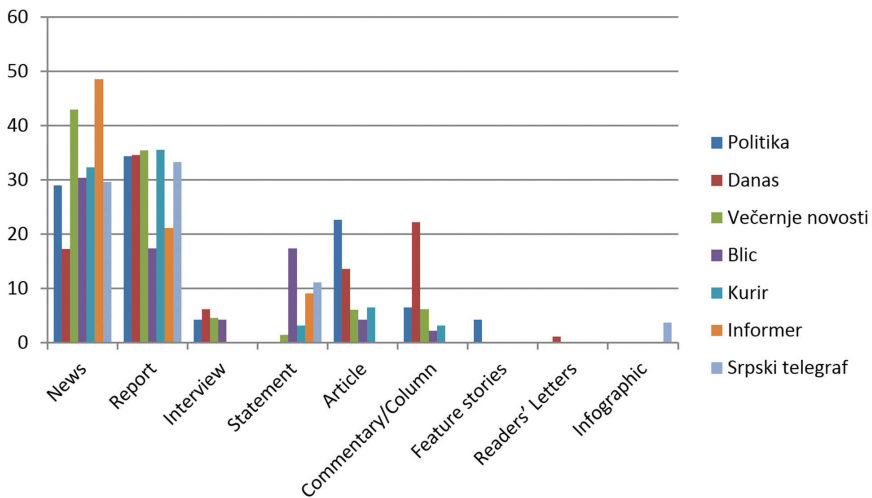
- Balčytienė, A., & Vinciūnienė, A. (2010). Assessing Conditions for the Homogenisation of the European Public Sphere: How Journalists Report, and Could Report, on Europe. In C. Bee & E. Bozzini (Eds.), *Mapping the European Public Sphere. Institutions, Media and Civil Society*. (p. 141–158). Aldershot: Ashgate Publishing Ltd.
- Belgrade Center for Security Policy (BCBP). (2017). *The public (not) desirable in European integration*. [In Serbian] Retrieved from <http://www.bezbednost.org/Najave/6497/Javnost-nepozeljna-u-evropskim-integracijama.html>
- Beta. (2015). *Research: We want the EU, but we do not know how the negotiations are going*. February 2nd; [In Serbian] Retrieved from <http://www.blic.rs/vesti/politika/istrazivanje-zelimo-u-eu-ali-ne-znamo-kako-idu-pregovori/lzmmje3>
- Bijsmans, P., & Altides, C. (2007). Bridging the Gap between EU Politics and Citizens? The European Commission, National Media and EU Affairs in the Public Sphere. *European Integration*, 29(3), 323–340.
- Cohen, B. (1963). The Press and Foreign Policy. *Political Science Quarterly*, 79(4), 606–608.
- De Vreese, C.H. (2002). *Communicating Europe. The Next Generation Democracy: Legitimacy in Network Europe project*. Brussels: Foreign Policy Centre / British Council.
- Deacon, D., & et al., (2010). *Researching Communications: A Practical Guide to Methods in Media and Cultural Analysis*. London: Bloomsbury Academic.
- Đerić, G. (2015). What does not criticize a critical analysis of discourse?. *Kultura polisa vol. XII*, 28, 441–453. [In Serbian]
- Esser, F., & et al., (2012). Political Information Opportunities in Europe: A Longitudinal and Comparative Study of Thirteen Television Systems. *International Journal of Press/Politics*, 17(3), 247–274.
- Hsieh, H., & Shannon, S.E. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qual Health Res*, 15(9), 1277–88. pmid:16204405
- Garavoglia, M. (2011). Democracy in Europe: Politicizing Champions for the European Public Sphere. *IAI Working Papers*, 11141, Istituto affari internazionali.
- Gattermann, K. (2013). News about the European Parliament: Patterns and External Drivers of Broadsheet Coverage. *European Union Politics*, 14(3), 436–457.
- Office for European Integration (KEI). (2017). *Public opinion survey European orientation of Serbian citizens*. [In Serbian] Retrieved from <http://www.seio.gov.rs/src/vesti/941/189/335/detaljnije/podrska-clanstvu-srbije-u-evropskoj-uniji-47/>
- King, G., Keohane, R.O., & Verba, S. (1994). *Designing Social Inquiry. Scientific Inference in Qualitative Research*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Coleman, R., McCombs, M., Shaw, D., & Weaver, D. (2009). Agenda setting. In K. Wahl-Jorgensen & T. Hanitzsch (Eds.), *The Handbook of Journalism Studies*. (p. 147–160). New York: Routledge.
- Krstić, A. (2015). Reporting on the European Union in the Serbian national radio newscasts. *CM*, 10(34), 5–28. [In Serbian]
- Kunczik, M., & Zipfel, A. (2006). *Uvod u znanost o medijima i komunikologiju*. Zagreb: Zaklada Friedrich Ebert

- Mccombs, M.E., & Shaw, D.L. (1972). The Agenda-Setting Function of Mass Media. *Public Opinion Quarterly*, 36(2), 176. doi:10.1086/267990
- Milutinović, I. (2016). The main trends of Serbian market daily press in the environment of digital media. *Mediji i komunikacije – međunarodni časopis za medije, komunikacije, novinarstvo i odnose s javnošću*, 3(5), 177–194. [In Serbian]
- Pralica, D. (2013). Europe and Europeanization: Comparative analysis of print and broadcast media reporting in Bosnia and Herzegovina, Montenegro, Macedonia and Serbia. In D. Valić Nedeljković & J. Kleut (Eds.), *Europe, Here and There: Analysis of Europeanization Discourse in the Western Balkans Media*. (p. 71–80). Novi Sad: Faculty of Philosophy
- Radović, S. (2009). *Pictures of Europe: Exploring the notions of Europe and Serbia at the beginning of the 21st century*. Beograd: Etnografski institut SANU [In Serbian]
- Rakovac, Ž. (2014). *Print media: A little and sensational about EU integration*. Beograd: BIRODI. [In Serbian] Retrieved from <http://www.mediamonitor.rs/index.php/analize/114-stampani-mediji-malo-i-senzacionalisticki-o-eu-integracijama>
- Directorate-General for Communication. (2012). *Standard Eurobarometer 78; Media Use in the European Union*. Retrieved from http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.html
- Statham, P. (2008). Making Europe News: How Journalists View Their Role and Media Performance. *Journalism*, 9(4), 398–422.
- Spalović, D. (2017). EU on the side track in the election campaign. *Политика*, March 26th; [In Serbian]. Retrieved from <http://www.politika.rs/sr/clanak/376975/Politika/EU-na-sporodnom-koloseku-u-izbornoj-kampanji>
- Tanjug. (2017). *There are no secrets in the negotiation process with the EU*. March 28th; [In Serbian] Retrieved from http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2017&mm=03&dd=28&nav_id=1244710
- Valić Nedeljković, D., & Kleut, J. (2013). Theoretical and methodological framework of the research. In D. Valić Nedeljković & J. Kleut (Eds.), *Europe, Here And There: Analysis of Europeanization Discourse in the Western Balkans Media*. (p. 59–70). Novi Sad: Faculty of Philosophy
- van Dijk, T., & ed., (1985). *Handbook of Discourse Analysis*. London: Academic Press
- Vuletić, V. (2014). *Political elites in Serbia and the EU*. Beograd: Klett [In Serbian]

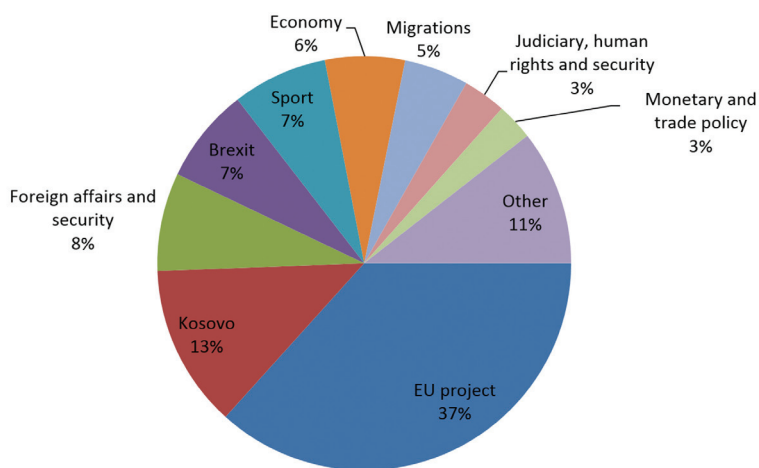
APPENDIX / ПРИЛОЗИ

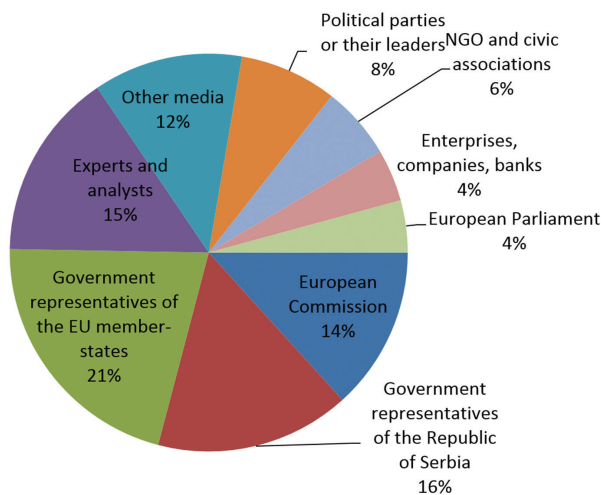
Графикон 1: Дистрибуција чланака по рубрикама, у %
Graph 1: Distribution of articles by section in %

Графикон 2: Дистрибуција чланака по новинским жанровима, у %
Graph 2: Distribution of articles by newspapers genres, in %

Графикон 3: Доминантне теме извештавања у вези с ЕУ, у %
Graph 3: Dominant topics in reporting in relation to the EU, in %

Графикон 4: Главни субјекти извештавања о ЕУ, у %
Graph 4: The main subjects of reporting about the EU, in %